

**A MAGYAR LGBT SZÖVETSÉG VÉLEMÉNYE A
BUDAPEST TÖBB, MINT ESÉLY 2009 C.
ESÉLYEGYENLŐSÉGI PROGRAM KAPCSÁN**

2010. március 16.

**magyar lgbt
szövetség**

---

www.lgbtszovetseg.hu

A Magyar LGBT Szövetség örömmel fogadta, hogy Budapest Főváros Önkormányzata települési esélyegyenlőségi program elkészítésére vállalkozott. Üdvözljük, hogy a program általános érvénnyel, valamennyi társadalmi csoport tekintetében érvényre kívánja juttatni a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét, és elköteleződik valamennyi hátrányos helyzetű csoport esélyegyenlősége iránt. Sajnálattal tapasztaltuk azonban, hogy a program elkészítése során a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LGBT) civil szervezetek véleményének kikérése elmaradt, a program kiemelt célcsoportjai között nem jelennek meg a szexuális kisebbségek, és a program általános elemei is nélkülözik az LGBT emberek sajátos igényeinek, élethelyzetének figyelembe vételét.

Véleményünk két részből épül fel. Az első rész az esélyegyenlőségi program elkészítésének menetére, a program szerkezetére és annak konkrét szövegére vonatkozó megjegyzéseinket tartalmazza. A második részben olyan konkrét cselekvési javaslatokat fogalmazunk meg a Fővárosi Önkormányzat és annak fenntartásában működő intézmények számára, amelyek véleményünk szerint elengedhetetlenek az LGBT emberek esélyegyenlőségének előmozdításához.

Véleményünkhöz két mellékletet csatoltunk. Az első mellékletben be kívánjuk mutatni, hogy a korszerű esélyegyenlőségi politikák megkerülhetetlen része az LGBT emberek esélyegyenlőségének előmozdítása. A második mellékletben felvázoljuk az LGBT embereket érintő legfontosabb problémákat: ezzel célunk egyrészt az első mellékletben kifejtett gondolat tényanyagokkal történő alátámasztása, másrészt javaslataink megalapozása.

A PROGRAM ELKÉSZÍTÉSÉNEK MENETE

A program elkészítését példamutatóan alapos és hosszú előkészítő munka előzte meg. A szerkesztőbizottság tagjai mellett az elkészítésbe külső szakértőket is bevontak (2. oldal), a munkaanyagokat civil szervezetek részvételével zajló konferenciákon vitatták meg (9-11. oldal). Mindezek ellenére az előkészítés és véleményezés során az LGBT szempontok nem kerültek megfelelően képviseletre. A program elkészítésében **egyetlen olyan szakember sem vett részt**, aki számottevő jártassággal rendelkezne az LGBT esélyegyenlőség területén. A program véleményezésébe LGBT szervezeteket nem vontak be: **egyetlen LGBT civil szervezet sem kapott meghívót** a programhoz kapcsolódó egyeztetésekre vagy munkacsoportban való részvételre. A Budapest Esély tájékoztatása szerint az egyeztetésre a Főváros Civil Irodájánál regisztrált szervezeteket hívták meg, azonban ez sem magyarázza, hogy a program készítői miért nem érezték alapvető fontosságúnak, hogy valamilyen formában valamennyi érintett csoport véleményét kikérjék.

A civil érdekegyeztetés hiányosságai azonban nem csak a dokumentum elkészítésére korlátozódnak. A 61/2008. (XI.21.) számú fővárosi önkormányzati rendelet hozta létre a fővárosi érdekegyeztetés rendszerét. A rendelet 12 munkacsoport működését írja elő: időügyi, fogyatékosügyi, drogügyi, hajléktalanügyi, szociális, egészségügyi, környezetvédelmi, városfejlesztési, városüzemeltetési, oktatási, kulturális és sport. Jól látszik, hogy a munkacsoportok az esélyegyenlőségi szempontok egy részére kiterjednek (kor,

fogyatékoság), míg más védett csoportok (nem, faji/etnikai hovatartozás, szexuális irányultság) esetében **nem létezik olyan formális érdekegyeztető fórum**, mely az adott csoportok érdekeit megfelelő formában tudná az önkormányzati döntéshozatalba becsatornázni. Ezt az etnikai kisebbségek esetében részben ellensúlyozza a kisebbségi önkormányzatok rendszere, bár a nem honos kisebbségek (a bevándorlók, elsősorban a több tízezres kínai kisebbség) bevonása a döntéshozatali eljárásokba szintén nem megoldott. Ez az aránytalanság jól tükröződik a program prioritásai között is: míg az elsősorban a fogyatékos és idős embereket érintő akadálymentesítés kiemelt prioritás, és több konkrét lépés jelenik meg a roma kisebbséghez kapcsolódóan is, a nők esélyegyenlőségének előmozdítására konkrét javaslatok alig fogalmazódnak meg, a szexuális kisebbségek pedig szinte teljesen kimaradnak a programból (ld. később).

További probléma, hogy bár a program elkészítése során keletkezett munkaanyagok és a konferenciák anyagai elérhetőek a Budapest Esély honlapjának archívumában, a különböző dokumentumok és események nem kapcsolódnak egymáshoz, **az egyeztetések folyamata így rendkívül nehezen követhető**. Szükség lett volna egy olyan internetes felületre, ahol az érdeklődők összegyűjtve megtalálják a program előkészítéséhez kapcsolódó dokumentumokat, eseményeket, híreket.

A CÉLCSOPORTOK MEGHATÁROZÁSA

A program alapelve, hogy mindenkinek joga van az egyenlő bánásmódhoz és az esélyegyenlőséghez, ugyanakkor a program hat kiemelt célcsoportot határoz meg (18. oldal): a fogyatékos emberek; a roma kisebbséghez tartozók; a nők, férfiak, családostok; a hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok; az idősebbek (45 év fölötti emberek) és a hajléktalanok csoportjait. A dokumentum ugyanakkor két bővebb listát is tartalmaz, egyrészt a hátrányos helyzetű csoportok listáját (101. oldal), másrészt a védett csoportok listáját (101. oldal). A védett csoportok között a szexuális irányultság és nemi identitás is megjelenik, a hátrányos helyzetű csoportok listájáról azonban a szexuális kisebbségek már lemaradtak. Véleményünk szerint az LMBT kisebbség hazai társadalmi helyzete alapján mindenképpen **hátrányos helyzetű csoportnak tekinthető**. Ezt alátámasztandó, az LMBT emberekkel kapcsolatos előítéletek, hátrányos megkülönböztetés és szisztematikus társadalmi kirekesztés formáival bővebben a 2. sz. mellékletben foglalkozunk.

Annak eldöntésében, hogy egy esélyegyenlőségi program mely társadalmi csoportokat kezeli kiemelt célcsoportként, a program megalkotójának viszonylag tág mozgástere van. Elvárható azonban, hogy a célcsoportok meghatározása a valós társadalmi helyzet felmérésén és egyértelműen meghatározott kritériumokon alapuljon. A program megalkotása során ezen szempontokra nem voltak tekintettel: már a program megalkotásának legelején eldöntött kérdés volt, hogy a program mely célcsoportokkal kíván foglalkozni. Más társadalmi csoportok esetében még problématerkép sem készült, kizárva annak lehetőségét, hogy más csoportok esetén a problémák feltárása után mérlegelhető lehessen az adott csoport kiemelt célcsoportként való megjelenítésének szükségessége. A dokumentum a kiemelt célcsoportok

listájának indoklása kapcsán mindössze utal a „társadalmi problémák súlyára”, semmivel nem indokolja azonban, hogy a szexuális kisebbségek vagy a bevándorlók problémái miért kisebb súlyúak. Véleményünk szerint az LGBT emberek magas száma (a társadalom 5-8%-a), és az LGBT emberek által elszenvedett társadalmi kirekesztés foka indokoltá teszi, hogy a szexuális kisebbségek a **program kiemelt célcsoportjaként jelenjenek meg**, mint ahogy azt az európai uniós és a magyar állami esélyegyenlőségi programokban is teszik. Az LGBT emberek esélyegyenlőségi célcsoportként való megjelenésével bővebben az 1. sz. mellékletben foglalkozunk.

AZ LGBT SZEMPONTOK MEGJELENÉSE

A 103 oldalas dokumentumban a szexuális irányultság és nemi identitás kérdései mindössze 9 alkalommal szerepelnek, ebből 5 alkalommal a védett csoportokat megnevező lista részeként, minden érdemi tartalom nélkül. A dokumentum egyetlen esetben említ példát a szexuális kisebbségek által elszenvedett diszkriminációra (24. oldal, fülbevalót viselő férfi állásjelentkező elutasítása), illetve egy további esetben említ olyan konkrét problémát, amely az LGBT csoportot nagyobb arányban érinti (20. oldal, AIDS szűrések elérhetetlensége). Az intézkedési tervek között az általánosság szintjén megjelenik a Budapest Pride Fesztivál és a LIFT Fesztivál, mint támogatandó rendezvény (55. oldal). Az egyetlen konkrétan megnevezett intézkedés, hogy a Főváros portálján közzé kell tenni a melegbarát szállás- és szórakozóhelyek listáját (58. oldal), de az intézkedési program táblázatában már ez sem jelenik meg.

A 2. sz. melléklet részletes adatokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az LGBT embereknek milyen sajátos diszkriminációs formákkal szembesülnek. Javasoljuk, hogy ha külön célcsoportként nem is jelennek meg az LGBT emberek, a dokumentumban **nagyobb számban jelenjenek meg az LGBT emberekkel kapcsolatos példák**. Így javasoljuk, hogy a P 1.2.1 térjen ki rá, hogy az (egészségügyi, szociális, oktatási, stb.) szakemberek képzéséből teljesen hiányzik az LGBT emberekre vonatkozó tudásanyag; a P 1.2.2 térjen ki rá, hogy a transzszexuális emberek orvosi kezelése terén már a különböző egészségügyi szolgáltatók szerepének összehangolásával is komoly előrelépést lehetne elérni; a P 1.3.2-ben jelenjen meg az LGBT civil szervezetekkel folytatott érdekegyeztetés hivatalos fórumainak hiánya; a P 2.1.1 térjen ki rá, hogy a szexuális irányultság és a nemi identitás kiderülésétől való félelem miatt az LGBT emberek gyakran nem mernek fellépni az őket érő diszkrimináció ellen; a P 2.1.2 térjen ki rá, hogy az új jogi lehetőségekről szóló információk hiánya miatt sokan nem élnek az azok nyújtotta lehetőségekkel (pl. bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése, Egyenlő Bánásmód Hatósághoz fordulás); a P 2.2.1 térjen ki rá, hogy az előítéletek előfordulása a romák és a melegek esetében különösen gyakori. A családok problémáinál jelenjen meg az azonos nemű párok és gyermekeik alkotta családok jogi helyzetének bizonytalansága; a hátrányos helyzetű fiatalok esetében jelenjen meg a homoszexuális kapcsolatokra vonatkozó szexuális ismeretek hiánya; a hajléktalanok és a hátrányos helyzetű fiatalok esetében jelenjen meg az LGBT emberek családi konfliktusainak szerepe a hajléktalanná, illetve állami gondozottá válásban. A dokumentum külön is említse meg a többszörös diszkrimináció

fogalmát, vagyis hogy a különböző társadalmi egyenlőtlenségek és védett csoportok nem különülnek el egymástól: a romák közötti is vannak melegek, az azonos neműekhez vonzódók egy része szintén nő, az LGBT fiataloknak egész más problémákkal kell megküzdeniük, mint az idős LGBT embereknek, stb.

A PROGRAM VÉGREHAJTÁSA

A program komoly gyengesége, hogy keverednek benne egy hosszútávú esélyegyenlőségi stratégia és egy rövidebb időtávra szóló cselekvési terv sajátosságai. Így nem egyértelmű, hogy a dokumentum által megfogalmazott átfogó és konkrét célkitűzések (III.1 pont) megvalósítását a Főváros milyen időtávon kívánja megvalósítani. A program további gyengesége, hogy a teendőkre vonatkozóan több listát is tartalmaz, és ezek egymáshoz fűződő viszonya nem tisztázott: nem egyértelmű, hogy az Önkormányzat a dokumentumban szereplő **valamennyi megnevezett intézkedés végrehajtására kötelezettséget vállal-e** vagy csak a IV.2.3 táblázatban foglaltakra. A példa kedvéért a III.2.5.7 javasolja a hátrányos helyzetű fiatalok oktatásában résztvevők részére kitüntetés alapítását, ez a konkrét tevékenység azonban már nem található meg a IV.2 pontban a kiemelt intézkedések között. A IV.2.2.5 például előírja, hogy a Főváros portálján közzé kell tenni a melegbarát szállás- és szórakozóhelyek listáját, de a IV.2.3 táblázatban ez már nem jelenik meg. Ahhoz, hogy a program valóban végrehajtható legyen, nem ajánlásokra és javaslatokra, hanem konkrét intézkedések melletti egyértelmű elköteleződésre van szükség.

A program végrehajtását és számonkérhetőségét tovább nehezíti, hogy bár IV.2.3 táblázat tartalmazza a felelősök megnevezését, az minden esetben a Főpolgármester. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy **az intézkedések valódi felelősei nincsenek megnevezve**, nem reális ugyanis, hogy a feladatokat tényleges végrehajtását valóban a Főpolgármester felügyelje. A feladatok delegálásának elmaradása arra utal, hogy a program készítői vagy nem gondolták át, hogy a feladatok elvégzését kihez kellene telepíteni vagy az apparátus ellenállása hiúsította meg a felelősök egyértelmű megnevezését. Mindkét esetben borítékolható, hogy a megvalósítás során olyan szervezeti konfliktusok alakulnak ki, amelyek veszélyeztetik a program életképességét.

A program kísérletet tesz az intézkedések forrásigényének meghatározására is, ám ebben kizárólag a közvetlenül felmerülő költségek szerepelnek, az **alkalmazottak munkaidő-ráfordításaira vonatkozó becslések** nem. Ezen becslések nélkül nem lehet megállapítani, hogy a program végrehajtásához szükséges személyi feltételek a különböző önkormányzati szerveknél rendelkezésre állnak-e.

A dokumentum helyesen mutat rá, hogy a program eredményességének megítéléséhez mérhető mutatókra van szükség, azonban a „legtöbb területen az esélyegyenlőségi szempontú mennyiségi és minőségi mutatók azonosítása is hiányzik” (8. oldal). Ennek ellenére a program intézkedései között **sem az esélyegyenlőségi mutatók kidolgozása, sem az azokat előállító kutatások elvégzése nem szerepel**, így a jövőre vonatkozóan sem teremthetnek meg az esélyegyenlőségi programok eredményessége megítélésének feltételei.

JAVASOLT INTÉZKEDÉSEK

1. Esélyegyenlőségi intézményrendszer

1.1 A civil érdekegyeztetés reformja. A Fővárosi Önkormányzat hozzon létre olyan civil konzultációs fórumot, amely lehetővé teszi a jelenlegi civil munkacsoportok által le nem fedett védett csoportok – így a nők és a szexuális kisebbségek – érdekében tevékenykedő civil szervezetek részvételét a döntéshozatali folyamatokban. Ennek érdekében megfontolandó egy átfogó esélyegyenlőségi munkacsoport felállítása (amely valamennyi védett csoportot integráltan kezelné) vagy egy széles mandátummal rendelkező gender-ügyi munkacsoport felállítása, amelyben egyaránt megjelenének a nők és férfiak közti egyenlőség és az LGBT emberek egyenlőségének érdekében tevékenykedő civil szervezetek.

1.2 Esélyegyenlőségi hatástanulmányok. A rendszerbe építési intézkedések részeként önkormányzati rendelet írja elő, hogy valamennyi jogszabály és önkormányzati program előkészítése során esélyegyenlőségi hatástanulmányt kell készíteni, amely elemzi, hogy a tervezett intézkedések hogyan érintik a különböző védett csoportok esélyegyenlőségét. A civil szervezeteknek már az előkészítés során legyen lehetőségük, hogy véleményezzék a készülő előterjesztéseket.

1.3 Közbeszerzések. Önkormányzati rendelet írja elő, hogy az Önkormányzat közbeszerzései során csak olyan beszállítóval köt szerződést, amely az egyenlő bánásmód és a rendezett munkaügyi kapcsolatok követelményét nem sérti, rendelkezik esélyegyenlőségi tervvel, és azt pályázati anyagához mellékeli.

1.4 A Budapest Esély munkatársainak képzése. A fővárosi esélyegyenlőségi politika alakításában meghatározó szerepet betöltő háttérintézmény valamennyi munkatársa vegyen részt 2x1 napos LGBT érzékenyítő képzésben.

1.5 Képzés esélyegyenlőségi referenseknek. A Budapest Esély rendezzen ingyenesen elérhető egynapos LGBT érzékenyítő képzést a Fővárosi Önkormányzat és a kerületi önkormányzatok esélyegyenlőségi területen dolgozó munkatársai, esélyegyenlőségi referensei számára külső szakértők bevonásával.

1.6 Esélyegyenlőségi indikátorok. A Fővárosi Önkormányzat hozzon létre szakemberekből és civil szervezetekből álló munkacsoportot a különböző szakpolitikai területeken alkalmazható esélyegyenlőségi mutatók beazonosítására és az azok mérését lehetővé tevő kutatások módszertanának kidolgozására. A munkacsoportba az LGBT szervezetek képviselőit is hívják meg.

2. Általános érzékenyítés

2.1 Esélyegyenlőség az Önkormányzat honlapján. Az esélyegyenlőség kérdése jelenleg a Fővárosi Önkormányzat honlapján semmilyen formában nem jelenik meg. Érdemes lenne egy legfelsőbb szintű kategóriát létrehozni az esélyegyenlőség témájának. Ez alá integrálható

lenne a jelenlegi „Kisebbségi oldal”, megjelenhetne egy rövid főpolgármesteri üzenet az Önkormányzat esélyegyenlőségi elkötelezettségéről, az esélyegyenlőségi program és az ahhoz kapcsolódó projektek leírása, esélyegyenlőségi témájú hírek, valamint az esélyegyenlőség területén működő fővárosi civil szervezetek internetes elérhetőségeinek adatbázisa.

2.2 LMBT témák az esélyegyenlőségi képzésekben. A Fővárosi Önkormányzat és az általa fenntartott intézmények és cégek munkatársai számára szervezett esélyegyenlőségi képzésekben a többi védett csoport mellett jelenjen meg az LMBT célcsoport is. A képzési tematika kidolgozásába és véleményezésébe az LMBT civil szervezeteket is vonják be.

2.3 „Egymásra lépni tilos!” A program által életre hívott kampány tematizálja az LMBT embereket érő diszkrimináció sajátos formáit is. Ezen belül javasoljuk, hogy a kampány térjen ki az előbújás, a homofób erőszak, a transznemű személyek és az LMBT családok témakörére.

2.4 Homofóbia-ellenes világnap. A május 17-én tartott Nemzetközi Homofóbiaellenes Világnapon a Főpolgármesteri Hivatal adjon ki sajtóközleményt a szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés fontosságáról. A sajtóközlemény térjen ki az Önkormányzat által az LMBT közösség érdekében tett lépésekre.

2.5 Transznemű világnap. A november 20-án tartott Transznemű Megemlékezés Világnapján a Főpolgármesteri Hivatal adjon ki sajtóközleményt a transzneműekkel szembeni hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés fontosságáról. A sajtóközlemény térjen ki az Önkormányzat által az LMBT közösség érdekében tett lépésekre.

3. Foglalkoztatás

3.1 Önkormányzati esélyegyenlőségi tervek. A Fővárosi Önkormányzat körlevélben hívja fel az általa fenntartott intézményeket és cégeket, hogy olyan (munkáltatói) esélyegyenlőségi terveket fogadjanak el, amelyek a szexuális irányultság és nemi identitás kérdéseire is kitérnek (ennek tartalmáról ld. 3.2 pont).

3.2 Módszertani útmutató az esélyegyenlőségi tervekről. A Budapest Esély készítsen módszertani útmutatót munkáltatók számára, hogy az LMBT szempontokat hogyan jeleníthetik meg az esélyegyenlőségi tervekben. Az útmutató térjen ki a munkavállalói sokszínűség előnyeire, a szexuális irányultság és a nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetés tilalmára, az LMBT csoportok kapcsán használt terminológiára, a zaklatással kapcsolatos panaszok esetén lefolytatandó eljárások szabályaira, a vállalati politikák, űrlapok és nyilvántartások nemsemleges nyelvhasználatára (házas/bejegyzett élettárs/partner) és a munkavállalók szexuális irányultsága és nemi identitása monitorozásának kérdéseire.

3.3 LMBT munkavállalói csoportok. A Fővárosi Önkormányzat és az általa fenntartott intézmények és cégek támogassák LMBT munkavállalói csoportok létrejöttét. A csoportok számára biztosítsák a működéshez szükséges infrastruktúrát (internetes honlap, levelezési lista, találkozók helyszíne), és a csoport szervezőinek időráfordítását ismerjék el a munkaidő részeként.

4. Szociális ellátások, gyermekvédelem

4.1 Módszertani útmutató gyermekvédelmi szakembereknek. A Fővárosi Önkormányzat Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat civil szervezetek szakértőinek bevonásával készítsen módszertani útmutatót gyermekvédelmi szakemberek részére a gyermeket nevelő azonos nemű szülők megítéléséről, az örökbefogadásra jelentkező LMBT emberek gyermeknevelési alkalmasságáról, a gyermekvédelmi intézményekben nevelkedő LMBT fiatalokkal kapcsolatos teendőkről és a gyermek szexuális irányultsága miatt kialakuló családi konfliktusok kezeléséről.

4.2 Szociális juttatásokról szóló jogszabályok, tájékoztatók felülvizsgálata. A Fővárosi Önkormányzat világítsa át valamennyi önkormányzati rendeletét, és abban a házastárs mellett a bejegyzett élettársakat külön is nevesítse. A Fővárosi Önkormányzat és az általa fenntartott intézmények és cégek vizsgálják át valamennyi belső szabályzatukat és tájékoztató anyagukat (mind a nyomtatott, mind az internetes formában elérhető anyagokat) és abban a házastárs mellett a bejegyzett élettársakat is tüntessék fel. (Ld. még 7.3 pont.)

5. Oktatás

5.1 Pedagógusok továbbképzése. A Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet dolgozzon ki továbbképzési tanfolyamot az LMBT fiatalok iskolai kezeléséről, az LMBT fiatalokat érő iskolai zaklatás elleni tanári fellépés lehetőségeiről és a szexuális sokszínűség tananyagbeli fokozottabb megjelenítéséről. A tanfolyam tematikájának kidolgozásába LMBT civil szervezeteket is vonjanak be.

5.2 Iskolapszichológusok továbbképzése. A Fővárosi Önkormányzat intézményeiben működő valamennyi iskolapszichológus részesüljön továbbképzésben az LMBT fiatalok mentálhigiénés problémáinak kezeléséről és az LMBT fiatalokat és szüleiket támogató pszichológiai módszerekről.

5.3 Segélyvonal elérhetősége. A Meleg Háttér Információs és Lelkiségegysegyszolgálat telefonos elérhetőségét tartalmazó plakát/szórólap valamennyi fővárosi fenntartású középiskolában legyen elérhető.

5.4 Ismeretterjesztő kiadványok. A Fővárosi Önkormányzat támogassa olyan ismeretterjesztő anyagok, könyvek kiadását, amelyek a különböző életkorú gyermekek és

fiatalok számára közérthető, az életkoruknak megfelelő formában elmagyarázzák a szexuális sokszínűség témakörét. A kiadványok valamennyi iskolai könyvtárban legyenek elérhetőek.

5.5 Iskolai agresszióellenes programok kiterjesztése a zaklatásra. A Fővárosi Önkormányzat iskolai agressziókezelés munkacsoportjának mandátuma terjedjen ki a szexuális irányultság és a nemi identitás szerinti iskolai zaklatás („bullying”) problémakörére is. A munkacsoport a nemzetközi tapasztalatok alapján készítsen szakmai ajánlást iskolák számára az ilyen típusú verbális és fizikai agresszió megelőzésére és kezelésére, az ajánlások épüljenek be pedagógusok, iskolapszichológusok és védőnők számára szervezett képzésekbe.

5.6 Tananyag átvilágítása. A Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet rendeljen meg egy kutatást, amely felméri, hogyan jelenik meg a homoszexualitás kérdése a fővárosi fenntartású oktatási intézmények tanrendjében, a közoktatásban használt tankönyvekben és a szexuális felvilágosító programokban. A kutatás módszertanának kidolgozásába civil szervezeteket is vonjanak be.

5.7 Melegség és Megismerés program ajánlása. A Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet bízjon meg szakértőket a Melegség és Megismerés program célkitűzéseinek, pedagógiai módszereinek, eddig eredményeinek értékelésére. Pozitív értékelés esetén az Önkormányzat körlevélben hívja fel a fővárosi oktatási intézmények vezetőinek figyelmet a program hasznosságára.

6. Egészségügy

6.1 Transzszexuálisok ellátásának fejlesztése. A Fővárosi Önkormányzat hozzon létre egészségügyi szakemberekből és civil szervezetek képviselőiből álló munkacsoportot a transzszexualitáshoz kapcsolódó egészségügyi ellátások (pszichoterápia, hormonkezelések és műtéti beavatkozások) fejlesztése érdekében. A munkacsoport készítsen felmérést a jelenleg rendelkezésre álló intézményi és személyi feltételekről, alkosson meg egy középtávú stratégiát a szolgáltatások hozzáférhetőségének és minőségének fejlesztésére, és tegyen javaslatot a transznemű emberek szempontjaira érzékenyebb általános egészségügyi ellátás megteremtése érdekében szükséges lépésekről.

6.2 Internetes oldal a szexuális felvilágosításról. A Fővárosi Oktatási Portálon kerüljön kialakításra egy olyan szekció, amely a szexuális felvilágosítás területén elérhető oktatási segédanyagokat, módszertani útmutatókat, kampányokat és a témával foglalkozó civil szervezetek elérhetőségeit gyűjti össze. Az oldalon külön cikk foglalkozzon a szexuális kisebbségek szempontjainak megjelenítéséről az iskolai szexuális felvilágosításról szóló programokban.

6.3 SZTB prevenció és szűrések. A mobil szűrések intézkedéscsomag terjedjen ki a szexuális úton terjedő betegségek által kiemelten veszélyeztetett csoportok (melegek, transzneműek) szórakozóhelyeken történő szűrésére, ideértve a főként melegek által látogatott szórakozóhelyeket is. A Fővárosi Közgyűlés Egészségügyi és Szociálpolitikai Bizottsága

hirdessen célzott pályázatot a szexuális úton terjedő betegségek megelőzésével és a veszélyeztetett csoportok körében végzett szűrővizsgálatokkal foglalkozó civil szervezetek munkájának támogatására.

6.4 Kiadvány a HIV-fertőzött emberek egészségügyi ellátásáról. A HIV-fertőzött emberek kezelésében kiemelt szerepet játszó Szent László Kórház készítsen egészségügyi dolgozóknak szóló tájékoztató kiadványt a HIV-fertőzött emberek egészségügyi ellátásáról. A kiadvány segítse a HIV-fertőzött emberekkel kapcsolatos stigmák oldását, a HIV-fertőzött emberek egészségügyi ellátásával kapcsolatos irracionális félelmek elosztatását. A kiadványt valamennyi fővárosi fenntartású egészségügyi intézmény részére juttassák el megfelelő példányszámban.

6.5 Elégedettségmérés. Valamennyi fővárosi fenntartású egészségügyi intézményben vezessék be a betegek szolgáltatással való elégedettségének felmérésére szolgáló kérdőíveket. Az önkéntes módon kitöltött anonim kérdőíveken valamennyi védett csoportra vonatkozó kérdés szerepeljen, így a kitöltőknek legyen lehetőségük szexuális irányultságuk és nemi identitásuk megjelölésére is.

7. Hatósági ügyek

7.1 Információs füzetek a bejegyzett élettársi kapcsolatáról. A főváros területén található valamennyi anyakönyvvezetőnél legyen elérhető olyan nyomtatott információs szóróanyag, amely az érdeklődőket tájékoztatja a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményéről, az azzal járó jogosultságokról és kötelezettségekről.

7.2 Érzékenyítő képzés anyakönyvvezetőknek. Valamennyi főváros területén működő anyakönyvvezető vegyen részt félnapos LGBT érzékenyítő képzésben, amely az azonos nemű párok sajátos élethelyzetére és a bejegyzett élettársi kapcsolattal kapcsolatos teendőkre készíti fel az anyakönyvvezetőket.

7.3 Önkormányzati űrlapok felülvizsgálata. Az Fővárosi Önkormányzat vizsgálja át valamennyi forgalomban lévő űrlapját, hogy azon a 2009. évi XXIX. törvény 3. § 5. bekezdésének megfelelő formában („házas/bejegyzett élettárs”) szerepel-e a családi állapotra vonatkozó kérdés. Az elektronikus formában elérhető űrlapokat azonnal, a nyomtatott űrlapokat a fogyáshoz megfelelően le kell cserélni (ld. még 4.2 pont).

8. Közbiztonság

8.1 LGBT kapcsolattartó. A „közösségi rendőrség” alapelveinek megfelelően a Budapesti Rendőrfőkapitányságon belül is hozzák létre az LGBT kapcsolattartó posztját. A kapcsolattartó munkaköri leírásában szereplejen az LGBT civil szervezetekkel és közösséggel való kapcsolattartás, LGBT érzékenyítő képzések szervezése a rendőri állomány körében, és az LGBT szempontból releváns rendőrségi utasítások és szabályzatok véleményezése.

8.2 Gyűlölet-bűncselekmény munkacsoport. A Budapest Rendőrfőkapitányság hozzon létre munkacsoportot a gyűlölet-bűncselekményekkel szembeni hatékonyabb fellépés koordinálására. A munkacsoport dolgozzon ki javaslatokat a gyűlölet-bűncselekmények nagyobb arányú jelentése, az ilyen ügyek nemzetközi gyakorlatnak megfelelő szakszerű kivizsgálása, a statisztikai adatgyűjtés reformja és az áldozatvédelem területén.

8.3 Telefonos segélyvonal. A Budapest Rendőrfőkapitányság az LMBT Fesztivál idejére hozzon létre 0-24 óráig elérhető ingyenes telefonos segélyvonalat az esetleges atrocitások minél nagyobb arányú felderíthetősége érdekében. A segélyvonal elérhetőségét a rendőrség által jegyzett szórólapon terjesszék a résztvevők körében. A segélyvonal üzemeltetésében részt vevő rendőrök részesüljenek LMBT érzékenyítési képzésben.

9. Közművelődés, kultúra, sport

9.1 Az LMBT Fesztivál támogatása. A Fővárosi Önkormányzat biztosítsa a 15. LMBT Kulturális és Filmfesztivál anyagi és erkölcsi támogatását. A Főpolgármester sajtóközleményben üdvözlje a Fesztivál indulását; a Fesztivál megnyitóján vegyen részt az Önkormányzat magas beosztású tisztviselője; a Fesztivál ideje alatt a Fővárosi Önkormányzat épületére a nyugat-európai mintákhoz hasonlóan tűzzék ki a szivárványzászlót és az Önkormányzat külön standdal legyen jelen a fesztiválhoz kapcsolódó civil falu programjában.

9.2 LMBT Közösségi Központ. A Fővárosi Önkormányzat hasonló méretű európai nagyvárosokhoz hasonlóan biztosítson megfelelő ingatlant egy újonnan felállításra kerülő LMBT Közösségi Központ számára. A központban helyet kapnának a főváros területén működő LMBT szervezetek irodái, ugyanakkor helyszínt biztosítana LMBT tematikájú kulturális rendezvények, beszélgetések számára.

9.3 Célzott könyvtári állománybővítés. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár végezzen felmérést az elmúlt években megjelent LMBT témájú ismeretterjesztő könyvekről, szépirodalmi alkotásokról és filmekről, illetve azok könyvtári elérhetőségéről. A Könyvtár célzott állománybővítés keretében szerezz be az eddig nem – vagy nem megfelelő példányszámban – elérhető könyveket és filmeket.

9.4 Könyvtári LMBT sarok. Az európai közkönyvtárakhoz hasonlóan a Fővárosi Szabó Ervin könyvtárban is kerüljön kialakításra az LMBT témájú kiadványokra összpontosító tematikus sarok. A tematikus sarok révén az érdeklődők – elsősorban az érintett fiatalok és családjaik – könnyebben hozzáférhetnek a homoszexualitás elfogadását, feldolgozását segítő irodalmakhoz.

9.5 Az Eurogames támogatása. A Fővárosi Önkormányzat nyújtson anyagi és erkölcsi támogatást a 2012-ben Budapesten megrendezésre kerülő európai meleg és leszbikus sportverseny megrendezéséhez.

9.6 Az LGBT történelem kutatása. Budapesti Főváros Levéltára támogassa a homoszexualitás társadalomtörténetével foglalkozó kutatások elvégzését különösen tekintettel a homoszexualitás büntetőjogi üldözésére, a homoszexuális személyek sorsára a második világháborúban, az államszocialista időszak rendőrségi razziaira és besúgóhálózatára és a budapesti meleg szubkultúra kialakulására és fejlődésére.

1. SZ. MELLÉKLET: AZ LGBT EMBEREK MINT ESÉLYEGYENLŐSÉGI CÉLCSOPORT

Európai Unió. A szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetés tilalma és az LGBT emberek esélyegyenlőségének előmozdítása az Európai Unió kiemelt alapelve. Az Amszterdami Szerződés 13. cikke hat védett szempontot (nem, faji vagy etnikai származás, vallás vagy meggyőződés, fogyatékoság, kor, szexuális irányultság) sorol fel a hátrányos megkülönböztetés elleni fellépés kapcsán. A 2009. decemberében hatályba lépett Alapjogi Charta 21. cikke is nevesíti a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés tilalmát. Ezen alapelveket az EU irányelvek formájában ülteti át a gyakorlatba: a 2000/78/EK sz. a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló irányelv is külön nevesíti a szexuális irányultságot mint védett csoportot. A Bizottság 2008. májusában tette közzé a személyek közötti, vallásra vagy meggyőződésre, fogyatékoságra, életkorra vagy szexuális irányultságra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról szóló irányelvet, amely a foglalkoztatáson kívüli jogviszonyok esetén is tiltaná a szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetést. Az Európai Bíróság esetjogára hivatkozva a 2006/54/EK. sz. a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról szóló irányelv a transzneműekkel szembeni hátrányos megkülönböztetést a nem szerinti hátrányos megkülönböztetés részének tekinti. Az Európai Unió nem csak jogszabályaiban, hanem programjaiban is kiemelt figyelmet fordít az LGBT emberek egyenlőségének megteremtésére. Az elmúlt időszak egyik legjelentősebb antidiszkriminációs kezdeményezése, a *2007 – Egyenlő Esélyek Mindenki Számára Európai Év* célcsoportjai között is szerepeltek a szexuális kisebbségek, mint ahogy a *Progress közösségi foglalkoztatási és társadalmi szolidaritási program* védett csoportjai között is megjelenik a szexuális irányultság. Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége megalakulása óta kiemelt témaként kezeli a homofóbia kérdését, 2008-ban az LGBT emberek jogi, 2009-ben társadalmi helyzetéről készített átfogó jelentést. Az Európai Parlament az elmúlt években számos olyan jelentést, állásfoglalást fogadott el, amely az LGBT emberek helyzetével (is) foglalkozik. Mindezek alapján megállapítható, hogy az Európai Unió közösségi joga és programjai a nem, a faji vagy etnikai származás, a fogyatékoság és a kor mellett a szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetés elleni fellépést is kiemelt közpolitikai célként kezelik.

Magyar állam. Bár az Alkotmány nem nevesíti a szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetés tilalmát, az Alkotmánybíróság több ízben is úgy foglalt állást, hogy a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés az Alkotmány 70/A. §-a által tiltott egyéb helyzet szerinti diszkrimináció. Az Alkotmánybíróság véleménye szerint a szexuális irányultság a személyiség olyan lényegi vonása, amely elválaszthatatlan az emberi méltóságtól. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény külön is nevesíti a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A gyűlöletbeszéd elleni fellépés kereteit megteremteni hivatott

(bár hatályba nem lépett), az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról szóló törvény a nemzeti-etnikai hovatartozás és a vallás mellett a szexuális irányultság szerinti gyűlöletbeszéd problémáját is elismeri. A szexuális kisebbségek nemcsak az egyenlő bánásmód követelményét támogató jogszabályokban, hanem az állami esélyegyenlőségi programokban is megjelennek, mint a *Egyenlő esélyek mindenki számára* év, és a különböző *Progress* programok. A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség legújabb társadalmi befogadással foglalkozó akcióterveiben már külön nevesítve jelennek meg a szexuális kisebbségek is. Mindezek alapján megállapítható, hogy a magyar jogszabályokban és állami esélyegyenlőségi programokban egyre inkább kiemelt célcsoportként jelennek meg az LGBT emberek.

Európai nagyvárosok. A fent idézett magyar példák ellenére az LGBT esélyegyenlőségi politikák Magyarországon még gyerekcipőben járnak. Az elmúlt évek során több országban, illetve tartományban (pl. Hollandia, Brazília, Katalónia) komplex nemzeti LGBT esélyegyenlőségi stratégiát fogadtak el. Összességében megállapítható azonban, hogy az önkormányzatok, különösen a nagyvárosok önkormányzatai valamennyi országban élen jártak e téren. Egy nemrégiben készült felmérés¹ adatai szerint Nyugat-Európa legtöbb nagyvárosában (London, Párizs, Madrid, Barcelona, Bécs, Amszterdam, Koppenhága) létezik kifejezetten LGBT kérdésekkel foglalkozó esélyegyenlőségi terv. Berlinben a tavalyi évben fogadták el az első ilyen tervet, Stockholmban jelenleg folyik az előkészítése. Mindezek alapján megállapítható, hogy a Budapesthez hasonló adottságokkal rendelkező nagyvárosok többsége felismerte, hogy az LGBT emberek esélyegyenlőségének előmozdítása kiemelt önkormányzati feladat.

---

¹ <http://www.ilga-europe.org/content/download/15776/97354/file/European%20city%20councils%20and%20the%20LGBT%20community.pdf>

2. SZ. MELLÉKLET

AZ LMBT EMBEREKET ÉRINTŐ PROBLÉMÁK

A különböző hátrányos helyzetű csoportok társadalmi kirekesztettsége hasonló jellemzőkkel bír, mint ahogy gyakran összekapcsolódnak az előítéletek és diszkriminatív gyakorlatok mögött meghúzódó okok is. Vannak azonban olyan problémák is, amelyek csak az adott társadalmi csoport esetében, vagy az ő esetükben kiemelten súlyosan jelentkeznek. Az alábbiakban a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű embereket érintő legfontosabb problémákat tekintjük át.

Diszkriminatív jogszabályok. A többi védett csoporttal ellentétben az LMBT emberek hátrányos helyzete nem csak a törvényeket be nem tartó, gyakran előítéletes, de legalábbis érzéketlen társadalmi közeg miatt következik be, hanem gyakran törvényi szinten előírt hátrányos megkülönböztetés eredménye. Az azonos nemű párok Magyarországon nem köthetnek házasságot, s bár a tavaly bevezetett bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye az ebből adódó konkrét joghátrányok jelentős részét megszüntette, továbbra is fenntartja az LMBT emberek másodrangú állampolgárként kezelését. Az új jogszabályok sem oldották meg a gyermeket nevelő azonos nemű párok helyzetét, a partner gyermeke örökbefogadásának tilalma miatt az ilyen párok és gyermekeik jogbizonytalanságban kénytelenek élni. Az elmúlt években ráadásul egyre több (elsősorban leszbikus) pár vállalt gyermeket (mesterséges megtermékenyítés vagy egy ismerős férfi donor közreműködése révén), és az ilyen családok száma várhatóan tovább fog nőni. Az örökbefogadásra és mesterséges megtermékenyítésre vonatkozó restriktív jogszabályok miatt sokan ráadásul a törvényes utat megkerülve, egészségügyileg kockázatos módon vállalnak gyermeket. Bár a transzszexuális emberek számára nemük hivatalos megváltoztatása jogszabályi háttér nélkül is zökkenőmentesen működik, a nemváltoztató orvosi beavatkozások mindössze 10%-os társadalombiztosítási támogatása súlyos diszkrimináció, amely ráadásul szöges ellentétben áll a strasbourg-i Emberi Jogok Európai Bíróságának Magyarországra is kötelező döntéseivel.

Hátrányos megkülönböztetés. Az LMBT emberek gyakran válnak hátrányos megkülönböztetés és zaklatás áldozatává. A 2007-ben az MTA Szociológiai kutatóintézete által az LMBT emberek körében készített kérdőíves kutatás szerint a válaszadók 75,7%-a hátrányos helyzetű társadalmi csoporthoz tartozónak érezte magát. A válaszadók 52%-át érte már hátrányos megkülönböztetés vendéglátó-ipari egységben, a középiskolában 47%, a felsőoktatásban 38%, a munkahelyen 36%, az általános iskolában 33%, az egészségügyben 28%, az önkormányzatok esetében pedig 10% számolt be erről. Kiemelendő, hogy az elfogadóbb fővárosi közeg ellenére a fővárosi lakosok által elszenvedett diszkrimináció aránya nem tér el jelentősen a vidéken élők által tapasztalttól; sőt, az egészségügy, a szórakozóhelyek és a középiskolai tanárok kapcsán a fővárosban az érintettek nagyobb arányban számolnak be hátrányos megkülönböztetésről. A hátrányos megkülönböztetést tiltó jogszabályok ellenére csak az esetek töredéke jut el a hatóságokhoz, mivel az érintettek félnek szexuális irányultságuk kiderülésétől, nem bíznak benne, hogy igazukat bizonyítani

tudják, és tartanak tőle, hogy további zaklatásnak tennék ki magukat. (A hátrányos megkülönböztetés különböző formáiról részletesebben ld. az ágazati problémák kapcsán).

Erőszak. A hátrányos megkülönböztetésnél is súlyosabb, hogy az LGBT emberek gyakran válnak erőszakos támadások áldozatává. Bár e téren Magyarországon még nem történt felmérés, a Magyarországhoz hasonló adottságokkal rendelkező lengyel és szlovén kutatások alapján minden ötödik LGBT embert ért már fizikai támadás szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt; a verbális agresszió (fenyegetés, bekiabálás) ennél is jóval gyakoribb. Az erőszakra elsősorban a meleg szórakozóhelyek környékén, a különböző tüntetések és rendezvények alatt/után kerül sor, de gyakori az iskolai, munkahelyi, családi környezetben elszenvedett erőszak is. Ahogy egyre több LGBT ember vállalja fel szexuális irányultságát, például oly módon, hogy párjával együtt mutatkozik az utcán, egyre nagyobb az erőszakos támadások előfordulásának valószínűsége is. Bár 2009 februárja óta a Btk. a homofób erőszakot is (a rasszista indíttatású erőszakhoz hasonlóan) szigorúbban bünteti, az áldozatok a hátrányos megkülönböztetés kapcsán már említett okok miatt csak az esetek töredékében fordulnak a rendőrséghez, hozzájárulva ezzel a probléma láthatatlanságához.

Gyűlöletbeszéd. Az LGBT emberek iránti ellenséges társadalmi közeghez nagyban hozzájárulnak a nagy nyilvánosság előtt a médiában, sajtóban elhangzó súlyosan bántó, az ellenérzések felkorbácsolására alkalmas megnyilatkozások. E közlések gyakran politikusok, közéleti szereplők szájából hangzanak el, és különösen nagy számban található meg a különböző (szélsőjobboldalhoz köthető) internetes oldalakon. Míg más társadalmi csoportok esetében a nyílt gyalázás helyett annak kódolt formájú megjelenése jellemző (kódolt rasszizmus és antiszemitizmus), ezek a gátak a szexuális kisebbségek esetében még nem épültek ki, így előfordulnak nyíltan uszító, erőszakra buzdító megszólalások is. A jogszabályi környezet és a bírósági gyakorlat miatt e jelenségek ellen szinte lehetetlen fellépni.

Előítéletek. A hátrányos megkülönböztetés, az erőszak és a gyűlöletbeszéd az LGBT emberekkel szembeni mély előítéletekben gyökereznek. Bár Nyugat-Európában az elmúlt két évtizedben a közvélemény jelentősen átalakult a szexuális kisebbségek megítélése kapcsán, Magyarországon a közvélemény nem tartott lépést a jogalkotás területén végbement változásokkal. A 2008-as Eurobarometer kutatások szerint a magyarok európai társaikhoz képest jóval kevésbé fogadnának el homoszexuális szomszédot vagy politikai vezetőt, a társadalmi távolság csak a romák irányában volt nagyobb. Egy 2006-os Eurobarometer kutatás szerint a magyarok az európai átlagnál jóval kevésbé támogatják az azonos nemű párok házasságát (18% v. 44%) és örökbefogadását (13% v. 32%), bár egy friss közvélemény-kutatás szerint a bejegyzett élettársi kapcsolatot a többség (58%) támogatja. Az LGBT emberekkel szembeni előítéletek sokrétűek: sokan összekeverik a szexuális irányultságot a nemi identitással, és azt gondolják, hogy a meleg férfiak szükségszerűen nőiesek, a leszbikus nők pedig férfiasak; a homoszexualitást gyakran összefüggésbe hozzák a pedofíliával, az AIDS betegséggel; a többségtől eltérő szexuális irányultságra sokan még mindig betegségként gondolnak, mások szerint pedig ez választás kérdése; sokan feltételezik, hogy az azonos

nemű párok képtelenek a tartós párkapcsolatra, és még szakmai körökben is sokan úgy tartják, hogy alkalmatlanok a gyermeknevelésre. Valamennyi közvélemény-kutatás azt mutatja, hogy a budapestiek az országos átlagnál jelentősen elfogadóbbak az LGBT emberekkel kapcsolatban.

Rejtőzködés. A szexuális irányultság sajátossága, hogy (szemben a többi védett tulajdonsággal) láthatatlan: az LGBT emberek mindaddig rejtve maradnak, míg szexuális irányultságukat nem vállalják fel nyíltan. A hátrányos megkülönböztetéstől és a zaklatástól való félelem miatt sokan ezért eltitkolják szexuális irányultságukat még a család, a barátok, a munkatársak előtt is. Az állandó hazudozás és a lebukástól való félelem azonban komoly következményekkel jár: negatív hatással lehet a mentális egészségre (lásd később), illetve gyakran a családi és baráti kapcsolatok leépülésével, elmagányosodással jár. A rejtőzködés következtében az LGBT kisebbség láthatatlan: nehéz valós becslést adni a számukra vonatkozóan, ugyanakkor komoly problémához vezet, hogy e láthatatlanság miatt az LGBT fiatalok magányosnak és tanácstalannak érzik magukat. A rejtőzködés mértékét mutatja, hogy a 2008-as Eurobarometer szerint csak a magyaroknak csupán 6%-a tud róla, hogy van meleg vagy leszbikus ismerőse, szemben az európai átlag 34%-kal. Ez a szám még a középkelet-európai országok között is kiugróan alacsony.

Családi konfliktusok. Fontos különbség a többi hátrányos helyzetű csoporthoz képest, hogy míg az etnikai, vallási kisebbségek tagjai, ha el is szenvednek hátrányos megkülönböztetést a nyilvános szférában, családjuk körében biztonságos, támogató környezetre lelnek. Az LGBT emberek körében azonban nagyon gyakori, hogy saját családjuk sem fogadja el őket: a 2007-es kutatás válaszadóinak 36%-ának volt kisebb-nagyobb konfliktusa családjával. A probléma különösen a fiatal LGBT embereket érinti: a családi konfliktusok enyhébb formája a gyermektől való elhidegülés, de nem ritka, hogy a gyermeket akarata ellenére pszichológushoz küldik, hogy „kineveljék” belőle a homoszexualitást. Az is előfordul, hogy a rendszeres szóbeli zaklatás fizikai bántalmazássá vagy a gyermek otthonról történő elzavarásává eszkalálódik. Az ilyen súlyos családi konfliktusok hatására az LGBT fiatalok az utcára kerülhetnek, gyakran nélkülözniük kell a család részéről a továbbtanuláshoz, az életkezdéshez biztosított anyagi és erkölcsi támogatást.

Többszörös diszkrimináció. Fontos megjegyezni, hogy más egyenlőtlenségi szempontokhoz hasonlóan a szexuális irányultság és nemi identitás is összekapcsolódhat más hátrányos helyzetekkel. A meleg és leszbikusok sem alkotnak homogén csoportot: vannak köztük jobb- és rosszabb módúak, fogyatékosok, idősek és fiatalok, vallásosak és ateisták, etnikai kisebbséghez tartozók. E sokszínűség gyakran a hátrányok halmozódásához vezet: egy leszbikus nőt egyszerre érhet hátrányos megkülönböztetés szexuális irányultsága és nemi identitása miatt, egy kerekesszékes közlekedő ember nehezen jut el meleg közösségi rendezvényekre, a gyermektelenség miatt az LGBT idősek esetében sokkal gyakoribb az elmagányosodás, stb.

A következőkben azokat az önkormányzati hatáskörbe (is) tartozó területeket tekintjük át, ahol az LGBT emberek sajátos szempontjainak figyelembevételére van szükség.

Foglalkoztatás. A magyar LGBT munkavállalókra elsősorban a rejtőzködés a jellemző, nagyon kevesen vállalják szexuális irányultságukat vagy nemi identitásukat a munkahelyen. Az előbújást nehezíti az az (előítéleteken alapuló) beállítódás, hogy a szexuális irányultság és nemi identitás olyan magánéleti kérdések, amelyek nem tartoznak a munkahelyre. Ez a megközelítés figyelmen kívül hagyja, hogy a munkahely egyben szociális közeg is, ahol az informális kapcsolatoknak a munkavégzés szempontjából is pozitív jelentősége van. A család, párkapcsolat kérdései a mindennapi beszélgetésekben mindenképpen előjönnek, a rejtőzködő melegeknek külön erőfeszítéseket kell tenniük az ilyen helyzetek elkerülésére vagy hazugságok kitalálására. A lebukástól való rettegés, a magánbeszélgetések kerülése állandósult stresszhez, a munkahelyi közösségből való kirekesztődéshez, hosszabb távon a munkavállalói termelékenység csökkenéséhez vezet. A szexuális irányultságukat vállaló alkalmazottak gyakran vannak kitéve a pletykálkodásnak, zaklatásnak, szélsőséges esetben erőszakos támadásoknak. Az ellenséges munkahelyi környezet azonban akkor is zavaró lehet, ha az érintett szexuális irányultságáról munkatársai nem tudnak (pl. bántó kifejezések használata, melegviccek, közéleti témák homofób tálalása, stb.). A munkahelyi szabályzatok, úrlapok gyakran úgy vannak összeállítva, hogy eleve feltételezik a munkavállalók heteroszexualitását, és ez, ha finomabb formában is, szintén az LGBT munkavállalók rossz közérzetéhez vezethet. A kutatások szerint elsősorban a nyíltan LGBT emberek felvételének megtagadása, vezető pozícióból való kizárása, illetve a szexuális irányultság kiderülése esetén az elbocsátás a hátrányos megkülönböztetés legjellemzőbb formái (bérhátrány, foglalkoztatási szegregáció nem jellemző). Az Önkormányzatnak e területen elsősorban mint jelentős foglalkoztatónak van szerepe; illetve kampányok, útmutatók és képzések révén hozzájárulhat a munkavállalói sokszínűség értékének elismeréséhez és a melegbarát munkahelyi légkör elterjesztéséhez.

Oktatás. Az oktatás jelentősége kettős: egyrészt fontos eszköz lehet az előítéletek elleni küzdelemben, másrészt alapvető szociális közeg a fiatal LGBT emberek számára. A kutatások szerint a szexuális irányultságával a legtöbb ember 12-15 éves kora körül szembesül, abban az időszakban amikor az iskolának az életében meghatározó jelentősége van. Az ilyen fiataloknak elsősorban támogatásra, megerősítésre, a felmerülő kérdések tényszerű megválaszolására van szükségük, különösen ha a kapcsolatuk a családjukkal nem problémamentes. Ezzel szemben az iskola maga is gyakran ellenséges közegként jelenik meg: a tananyagban hol bújtatott, hol nyílt módon melegellenes tartalmak jelennek meg. Nem ritka az sem, hogy maguk a tanárok vallanak előítéletes nézeteket. Szintén jelentős probléma a kortársak elutasítása, a csúfolódás, zaklatás, amely nem ritkán erőszakos agresszióba is átcsap, különösen a nemi normákat áthágó (lányos fiú, fiús lány) esetében. A tanárok, iskolapszichológusok nem rendelkeznek az ilyen helyzetek kezeléséhez szükséges szakismeretekkel, és hiányoznak az intézményes megoldások (zaklatásellenes szabályzatok és azok betartatásának eszközrendszere) is. Annak ellenére, hogy a NAT előírja, a

homoszexualitás, a tolerancia és az emberi jogok témái a tantervekben alig jelennek meg: a tankönyvek szemérmesen hallgatnak az LMBT történelmi szereplők és írók, költők magánéletéről; nincsenek tekintettel a családok való életben tapasztalt sokszínűségére. Hiányoznak a társadalmi elfogadást, megértést, empátiát fejlesztő foglalkozások. További probléma, hogy a szexuális felvilágosítás (ha van egyáltalán) csak a heteroszexuális fiatalokat szólítja meg, ami részben felelős lehet a fiatal melegek körében az elmúlt években tapasztalható HIV robbanásért.

Egészségügy. A homo- és biszexualitásnak önmagában nincsenek egészségügyi következményei, a többségtől eltérő szexuális irányultság nem betegség, nem szorul kezelésre. Az ellenséges társadalmi közeg hatására azonban kialakulhatnak – elsősorban a mentális egészséget érintő – problémák. Az LMBT emberek egy része képtelen magát elfogadni, önértékelési problémáktól szenved, ez gyakran depresszióhoz, nem ritkán öngyilkossági kísérletekhez vezet, elsősorban a fiatalok körében. A megfelelő önértékelés hiánya ugyanakkor nagyban hozzájárulhat a fokozottabb alkohol- és droghasználathoz, a felelőtlen szexuális viselkedéshez. A férfiakkal szexelő férfiak (MSM) esetében a nemi úton terjedő betegségek (elsősorban, de nem kizárólag a HIV) kockázata nagyobb, magasabb a prosztata- és végbélrák kialakulásának kockázata is. A leszbikus nők esetében a kutatások a mell- és a méhnyakrák magasabb előfordulási arányát mutatták ki. Az LMBT emberek orvosi ellátásának problémája, hogy a diszkriminációtól való félelem miatt az LMBT emberek vonakodnak szűrővizsgálatokon részt venni, és csak későn jutnak megfelelő orvosi ellátáshoz. A hátrányos megkülönböztetésről való félelem miatt sokan nem vállalják szexuális irányultságukat kezelőorvosuk előtt, ami megnehezíti a személyre szabott megelőző programokat. A HIV-fertőzött emberek ellátása (elsősorban nem magának a betegségnek a kezelése, hanem az általános orvosi ellátás) a HIV fertőzéstől való irracionális félelem miatt nehéz, ez a félelem ráadásul általában az LMBT emberekre is kisugárzik („meleg, tehát egyúttal biztos HIV-fertőzött is”). A mesterséges megtermékenyítés restriktív szabályozása a törvény kijátszására kényszeríti a leszbikus nőket, ami az anyagi áldozatok (magasabb hálapénz) mellett az orvosnak való teljes kiszolgáltatottságot eredményezi, ezért többen vállalják a magasabb egészségügyi kockázatokkal járó házi megtermékenyítési megoldásokat. A transzszexuális személyek kezelése összehangolt pszichiátriai, és (a páciens igényeihez igazodva) endokrinológiai és sebészeti beavatkozást igényelne, ennek emberi, infrastrukturális és finanszírozási feltételei jelenleg nem adóttak.

Gyermekvédelem. A gyermekvédelmi hatóságok LMBT emberekkel két összefüggésben találkoznak: egyrészt az azonos nemű szülők által nevelt gyermekek, másrészt az LMBT fiatalok kapcsán. A magyar jogszabályok a mai napig tabuként kezelik az azonos nemű párok gyermeknevelését, holott egyre több gyermek nevelkedik ilyen családokban. Az előítéletes gondolkodás és a törvényi szinten intézményesített diszkrimináció miatt előfordul, hogy a hatóságok abban az esetben is akadályozzák az azonos nemű párok szülői szerepvállalását, ha ennek törvényi alapja nincsen (pl. a szülő azonos nemű párkapcsolatát a gyermek veszélyeztetéseként értékeli, egyéni örökbefogadás során alkalmatlannak minősítik az

LMBT embereket). Az LMBT fiatalok ugyanakkor gyakran kerülnek konfliktusba családjukkal szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt; az ilyen konfliktusok mérséklésében a gyermekvédelmi szolgálatok nélkülözhetetlenek. A családi konfliktusok miatt a nevelésbe vett fiatalok között magasabb az LMBT fiatalok aránya. A gyermekotthonokban az LMBT fiatalok gyakran szenvednek el zaklatást társaik részéről, ugyanakkor előfordul, hogy az intézmények a heteroszexuális kapcsolatoknál szigorúbban lépnek fel azonos neműek között kialakuló érzelmi és szexuális kapcsolatokkal szemben, illetve a „nem kívánatosnak” vélt szexuális irányultság vagy nemi identitás „kinevelésével” próbálkoznak.

Szociális ellátások. A magyar jogszabályok a szociális ellátások (pl. özvegyi nyugdíj, ápolási díj, temetési segély, GYED/GYES, önkormányzati bérlakások) területén nem tesznek különbséget az azonos és különböző nemű élettársak, valamint a házastársak és a bejegyzett élettársak között. Ennek ellenére előfordul, hogy az azonos nemű párok tájékozatlanságuk vagy az ügyintézők negatív reakciójától való félelem miatt nem élnek azokkal a juttatásokkal, amelyek egyébként járnának nekik. A bejegyzett élettársi kapcsolat bevezetése óta eltelt hosszú idő ellenére a különböző igénylőlapokon a mai napig csak elvétve szerepel a bejegyzett élettársi kapcsolat, mint családi állapot megjelölésének lehetősége. További probléma, hogy a különböző bentlakásos intézmények (hajléktalanszállók, idősek otthonai, fogyatékos személyek otthonai, stb.) a különböző nemű pároktól eltérően nincsenek tekintettel az azonos nemű személyek közötti párkapcsolatokra. A családon belüli erőszak áldozatai számára működtetett szolgáltatások gyakran nincsenek felkészülve rá, hogy az áldozatok (azonos nemű párok esetében) férfiak is lehetnek.

Hatósági ügyek. 2009. július 1. óta az azonos nemű párok az anyakönyvvezető előtt bejegyzett élettársi kapcsolatot köthetnek; a szertartásban való részvételt az anyakönyvvezetők nem utasíthatják el. Ennek ellenére előfordult, hogy az anyakönyvvezető megtagadta, hogy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésében működjön közre. Az anyakönyvvezetők körében általános a tanácstalanság, ami az új feladatra való – a jogszabályok ismertetésén túli, ún. „érzékenyítő” – képzések elmaradásával magyarázható. Az anyakönyvvezetőknek nem állnak rendelkezésükre olyan információs anyagok a bejegyzett élettársi kapcsolatról, amelyek segítségével az érdeklődőket tájékoztatni tudnák az új jogintézmény tartalmáról. A különböző hivatalos űrlapokon a mai napig csak elvétve szerepel a bejegyzett élettársi kapcsolat mint családi állapot megjelölésének lehetősége.

Közbiztonság. Az LMBT embereket specifikusan érintő közbiztonsági probléma a gyűlölet-bűncselekmények – homofób erőszakos támadások növekvő száma. Az incidensek egyelőre elsősorban a melegfeszítvályok környékére korlátozódnak, de a szexuális irányultság és nemi identitás fokozottabb felvállalásával és a szélsőséges politikai csoportok erősödésével várhatóan egyre több LMBT ember válik erőszakos támadások áldozatává. Az LMBT emberek ugyanakkor könnyebben válnak általában bűncselekmények áldozatává (pl. lopás, rablás), mivel az elkövetők számíthatnak rá, hogy az áldozatok a rendőrség homofóbiájától tartva kisebb arányban jelentik a bűncselekményt. A meleg szórakozóhelyek, ismerkedőhelyek (pl.

Népliget), rendezvények rendőrségi védelmének különleges problémája, hogy a rendőri jelenlétet hogy lehet úgy megoldani, hogy az érintettek ezt ne zaklatásnak és magánszférájuk megsértésének érezzék. Bár a családon belüli erőszak, illetve a nemi erőszak a többségi társadalmat ugyanúgy érintő probléma, az LMBT emberek esetében komoly akadály, hogy az áldozatok még kevésbé jelentik az incidenseket, holott azok látenciája a többségi társadalom körében is rendkívül magas. A megfelelő iránymutatások és képzés hiányában a rendőrség gyakran – akaratlanul is – kényelmetlen helyzetbe hozza az LMBT áldozatokat (pl. szexuális irányultság feltárása a család előtt), ugyanakkor nem ritka az LMBT bűnelkövetőkkel szembeni emberi jogokat sértő fellépés (pl. transznemű személyek motozása, elhelyezése során).

Közművelődés, kultúra. Az LMBT témákkal foglalkozó irodalmak a közkönyvtárakban nem, vagy csak alig érhetőek el; a könyvtárak vonakodnak ilyen témájú könyveket, filmeket beszerezni; függetlenül azok tartalmától automatikusan szexuális jellegű kiadványnak tekintik őket. Az LMBT emberek, különösen a fiatalok, így el vannak zárva azoktól az információktól, kulturális termékektől, amelyek segítenének számukra feldolgozni szexuális irányultságukat vagy nemi identitásukat. Az LMBT történelem és kultúra bemutatása hiányzik a múzeumok és más közgyűjtemények programjaiból. A különböző LMBT tematikájú kulturális rendezvények (pl. az évenként megrendezett LMBT Kulturális és Filmfesztivál, leszbikus Identitások Fesztiválja (LIFT)) szubkulturális eseményként vannak számon tartva, és a világ más városaival szemben nem vonzanak jelentős számú többségi nézőt. Ennek oka részben az, hogy a rendezvények kimaradnak a mainstream kulturális programajánlókból, a turisztikai hivatalok kiadványaiból.

Sport. Az LMBT emberekkel kapcsolatos gyűlölködő megjegyzések jellemző formája a szurkolói csoportok (elsősorban, de nem kizárólag a labdarúgás területén) által skandált homofób rigmusok. A profi sport képviselői közül nagyon kevesen vállalják szexuális irányultságukat, így az LMBT sportolók példakép nélkül maradnak. A homofóbia nem csak az élsport, hanem a tömegsport (elsősorban a csapatsportok) világában is az LMBT emberek meghatározó tapasztalata, ezért sokan közülük biztonságot nyújtó LMBT-barát sportegyesületek keretei közt kívánnak sportolni. Az ilyen sportolási lehetőségek azonban Budapesten rendkívül szűkösek, az egyesületek anyagai erőforrásai korlátosak.